

Jószay Zsolt szobrászművész kiállítása

Műcsarnok Box, 2016. VIII. 2. – IX. 11.

WEHNER TIBOR

A száz évvel ezelőtt írt *Magyar szobrászat* című, nagylélegzetű tanulmányában Fülep Lajos művészetfilozófus „a szabad művészi alkotás küldetészerű megnyilatkozását és eredetiségét” jelöli meg e művészeti ágazat alkotásainak legfontosabb kritériuma gyanánt. Tételét akkor fogalmazta meg, amikor a szobrászat tulajdon-

JÓSZAY ZSOLT:
Intelem, 1994,
fa, 96 cm

képpen még szerves egység, a klasszikus mintákhoz erős szálakkal kötődő művészeti territórium volt. Egy évszázad múltán, a minden korábbi jellemzőt megváltoztató eseménytörténetet követően – amikor az anyagban és a technikában, a tömegalkotásban és a térszervezésben vagyis a szemléletben gyökeres átalakulások zajlottak le, és új, korábban ismeretlen tényezők váltak meghatározóvá – a Fülep Lajos által megfogalmazott tétel érvényességét semmi sem változtatta meg: amiként a természetelvű, figuratív szobrászatra, az elvont plasztikai tárgyteremtésre is igaz megállapítása. Az alapvetően figuratív szemléletű magyar szobrászatban csak megkésetten, elszórt, magányos kezdeményezések nyomán jelentkezett az elvont művészi tárgyalás. A 20. század utolsó harmadában, az ezredfordulóhoz közeledve, majd az ezredfordulót követően aztán átbillent a mérleg nyelve: túlsúlyba került az elvont, az absztrakt kifejezés, és viszonylagosan háttérbe kényszerült a figuratív megformálás, jóllehet ebben az időszakban is számos, az emberközpontú kifejezés hagyományát továbbvivő, jelentős életműre hivatkozhatunk. A magyar színtéren Jószay Zsolt szobrászati világának megközelítése kapcsán nem kerülhető meg az elődök és a kortársak köréből Kő Pál és Török Richárd, Lóránt Zsuzsa, Katona Zsuzsa és Szabó Tamás munkássága. (Bonyolítja kissé a helyzetet, hogy az avantgárd kezdeményezések körében ott magasodnak Schaár Erzsébet roppant konkrét, hasábtestű, kóchajú nőalakjai, ott áll Jovánovics György gipsz *Embere* és Pauer Gyula meghasadt Maya-szobra is.)

Tárgyszerűen ebben az összefüggésrendszerben az szögezhető le a most hatvanöt esztendő, műveivel immár több mint harminc éve jelentkező, Miskolcon élő és dolgozó, munkásságát nagyobb váltások és fordulatok nélkül építő Jószay Zsolt szobrászatáról, hogy a klasszikus faragástechnikát alkalmazva csaknem kizárólagosan faszobrokat készít, és hogy a hagyományos portré, a büszk, az egészalakos figura, illetve a torzó műformájába illeszthető kompozíciói. Figurái intenzíven sugározzák a Fülep Lajos-i küldetészerű megnyilatkozás szabad művészi akarattal ösztönzött alkotói szándékát, és műveinek eredetisége több fontos tényezőben, illetve jellegzetes vonásban, stílusjegyekben is tetten érhető, amelyet meggyőzően reprezentál a mintegy három évtized terméséből válogatott, csaknem harminc munkát felsorakoztató, a Műcsarnok Boxban bemutatott kollektív.

E szobrászat egyedisége és ugyanígy a hagyományokhoz való szoros kötődése már az anyagválasztásban, a megmunkálás módjában is felismerhető. Jószay Zsolt kemény és puha fafajtákat – diót, cseresznyét, körtét, juhart, valamint hársfát – egyaránt feldolgoz, és a szoborrá vált materiát denaturált szeszen oldott festékkel – leginkább mélybar-

foto: Berényi Zsuzsa

nává, vörösesbarnává, zölddé – színezi vagy pontosabban árnyalja. A faszobrászat mesterségének ismérvei tulajdonképpen évszázadok, és ha az egyiptomi művészet faszobraitra gondolunk, évezredek óta állandóak és változatlanok, de a matérián túl napjainkban már minden más, mint korábban volt: a megmunkálás technikája, az anyagalkítás, a tömeg- és formaképzés, a térszervezés folytonos változásban és megújulásban van. Mindezen változások mellett a faszobrászat azonban – a más anyagokkal és technikákkal dolgozó alkotóterületekhez viszonyítva – mégis inkább a tradíciókat őrző, a kisebb elmozdulásokat tükröző művészi tárgyformálást feltételezi: a faszobor megtartja eleven kapcsolatát az anyaggal, a tömeggel, a térbe helyzettségével, eredendő sajátossága a természetesség érzetének sugárzása, az érzékiségekre alapozott impulzusok, hatóerők kibontakoztatása.

foto: Berényi Zsuzsa

A Józsay-szobroknak a finoman megdolgozott, gyakran egyetlen tömbből faragott, máskor ragasztással összeillesztett famatéria, a lágyan ívelő kontúrokkal közrefogott tömegek, kapcsolódások mellett van egy másik emblematis formai vagy anyagjellemzője is: az érdes szövet, a durva zsákvászón vagy a géz, illetve a kötelék, amely szorosan a szoboralak testére simul. A testre ragasztott, a vállat, az ágyékot takaró, a kezekre és a lábakra csavarodó, a fejet fedő, az arcot övező, viasszal átitatott és színezett vászonrétegek érdekessége, durvasága éles ellenpontot teremt a simára csiszolt, mívesen megdolgozott fafelületekkel. Ez nem a barokkosan aláhulló-meggyűrődő, a testet sejtelmesen közrefogó, egyszerre kiemelő és elrejtő klasszikus szobordrapéria. Semmiképpen sem alkalmazhatjuk a régies gyolcs meghatározást: Józsay Zolt alakjainak szegényes vászonruházata inkább kötelék, gúzs, mintsem testet védő vagy ékesítő, dús plasztikai hatásokat indukáló öltözet.

A portré és a furcsa, torzóna alakított vagy alakult, fájdalmas hiányát magától értetődő természetességgel viselő csonka emberi test Józsay Zolt kizárólagos szobrászati terepe: e művész évtizedek óta szisztematikusan kutatja a leginkább kortalannak tűnő férfiak és nők fantáziaalakjai által megragadható mondandókat. A feles, háromnegyedes életnagyságú, változó léptékű figurák törekenységet, bensőségességet, a személyiségek idegenséget, megközelíthetlenséget sugárzó. A karakterek komor, hallgatag, leginkább befelé tekintő egyéniségek. Józsay plasztikai szemlélete, szobrászati artikulációja az archaikus korokhoz, a törzsi művészet nyersebb, rusztikusabb kifejezőmódjához áll közelebb. Talán akkor vagyunk a legpontosabbak, ha azt mondjuk, hogy ezek bibliai – őszövségi – arcok. Nincsenek vagy csak elvétve tűnedeznek fel e kompozíciókon attribútumok, s nem bőbeszédűek a gesztusok, az alakok által megjelenített-megtestesített akciók sem. Józsay Zolt alakjai általában mozdulatlanul állnak – csupán a kilépő testhelyzet utal mozgásra vagy cselekvésre, csak néhány művön mozdul meg a kar, fordul el a fej. A Józsay-szobrok demonstrációja maga a pusztá létezés: a lehunyt szemű átszellemültség, a távolba meredő vagy maga elé révedő átható pillantás, a merengés, a befelé forduló meditáció. A súlyos múltat hordozó, a kiszolgáltatottság, az áldozattá válás tudatával terhelt figurák mégis nyugalmat, esetenként derűt sugároznak, az esendőség bölcsességével áthatottak.

A magyar szobrászat beazonosíthatatlan hőseinek galériája – gondoljunk Ferenczy Béni, Medgyessy Ferenc, Bokros Birman Dezső, Borsos Miklós, Kerényi Jenő, Vilt Tibor, Schaár Erzsébet, Török Richárd és kortársaik embermásképp – újabb megrendítő alakokkal bővült: egy válságos kor válságok sújtotta szereplői állnak előttünk, akik szoborlétükkel azt sugallják, hogy az esélyek lezárultak, a remények végérvényesen elvesztek. „Az ember végül homokos, / szomorú, vizes síkra ér, / szétnéz merengve és okos / fejével biccent, nem remél!” (József Attila)

foto: Berényi Zsuzsa

JÓZSAY ZSOLT:
Női fej, 1985,
43 cm

JÓZSAY ZSOLT:
Ketten, 1996,
fa, 74cm

JÓZSAY ZSOLT:
Kendős lány, 2008,
fa

foto: Berényi Zsuzsa